

AKTUELT SIKTEPUNKT

Vi kan - hvis du vil
Å SKYTE BLINK-KREVER INNSATS
OG
MEDLEMSKAP

ØRN

HANDEL og KONTOR

NORGES HANDELS- OG KONTORFUNKSJONÆRERS FORBUND

DA PLAKATENE TALTE TIL FOLKET

Å nå ut til medlemmer – nye og gamle – var like viktig før som nå. For 90 år sida var stilrene plakater en viktig kommunikasjonskanal for Handel og Kontor.

● KATHARINA DALE HÅKONSEN (tekst)
katharina@lomeia.no

- 1930-tallet er plakatenes storhetstid, sier kunsthistoriker og fotoarkivar Sølvi Bennett Moen ved Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

I de siste ukene har hun dykket ned i arkivet som rommer 5.000 plakater. Det meste er partiplakater. Men det fins også en del postere fra ulike organisasjoner, blant annet et knippe plakater og brosjyrer fra da forbundet het Norges Handels- og Kontorfunksjonærers Forbund (NHKF). Og det er noen elementer som går igjen: Et enkelt budskap, knæsje farger og geometriske former. Det var helt nytt på 30-tallet. Før den tid besto plakater i Norge bare av tekst på enkel bakgrunn.

Lærte av fascistene

Inspirasjonen kom fra Sovjet. Allerede under den russiske revolusjonen i 1917 brukte kommunistpartiet plakater for å nå ut til befolkningen som i stor grad var analfabeter. Plakatene informerte og oppfordret innbyggerne til å bygge opp landet i årene etter revolusjonen. På 30-tallet reiste folk fra arbeiderbevegelsen i Norge til Sovjetunionen for å lære. En av dem var

arbeiderpartipolitikerens Haakon Lie. Han lot seg inspirere, og i 1934 ga han ut artikkelsamlinga «Håndbok i agitasjon og propaganda».

Lie hadde studert hvordan sosialistisk, fascistisk og nazistisk propaganda spilte på følelser for å kommunisere med mennesker som ikke var interessert i politikk. Og hvordan partiene lykkes. Nå skulle den norske arbeiderbevegelsen ta i bruk de samme metodene. I håndboka profesjonaliserte politikerens virkemidlene.

Plakater leses i forbifarten. Legg derfor all kraft i et velrettet slag. Bruk oppsiktsvekkende tegninger eller framtreddende ord som vekker oppmerksomhet. Jo enklere, jo mer slagkraftig, kan du lese i håndboka.

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark)

- Opprettet i 1908 av LO og Arbeiderpartiet.
- Skal bevare arbeiderbevegelsens kulturarv og formidle den videre til nye generasjoner.
- Har samlinger innen arkiv, bibliotek, fotografi, lyd, film og gjenstander.
- Tar gjerne imot interessant materiale til arkivet.
- Alle interesserte kan låne bøker eller bruke lesesalen til å bli kjent med arkivet.
- Holder til i Folkets Hus på Youngstorget.

Artikkelsamlingen overlater ingenting til tilfeldighetene. Boka inneholder retningslinjer for hvordan en skal tegne, skriftpreferanser og fargevalg; Blodrød er erotisk og uhyggelig, men flaggrød opphisser tilskuernes. Og sist, men ikke minst: «Man må for all pris ikke la plakaten bli en tumleplass for lokale «tegnebegavelser»».

Dette sammenfalt med at Oslo etablerte langt flere steder hvor en kunne henge opp plakater; fra 90 tavler og søyler i 1932 til 600 steder seks år senere. Tekniske nyvinninger gjorde det også mulig å trykke opp store postere i farger til en relativt billig penge.

Mye tyder på at plakatoffensiven fungerte.

- Fagbevegelsen og Arbeiderpartiet var tett sammenknyttet på den tida. Vi kan se at organisasjonsgraden i LO økte voldsomt på 30-tallet, i takt med at Ap gjorde det bedre og bedre i valgene, sier Moen.

Også ikke-sosialistiske organisasjoner utover arbeiderbevegelsen så til vår kommunistiske nabo i øst for impulser.

Datidens Facebook

En av de mest betydningsfulle, norske illustratørene på den tida var Sverre Ørn-Evensen. Han har laget mange av de ikoniske plakatenes for Ap og var i 30 år tilknyttet HK.

VI KAN: Sverre Ørn-Evensen har designet denne plakaten. - Fonten og løkkeskriften er veldig typisk Ørn-Evensen, sier kunsthistoriker Sølvi Bennett Moen. FOTO: ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK

POSITIVT BUDSKAP I 1965: Brosjyrene skal skape optimisme, aldri pessimisme, ifølge Haakon Lies håndbok. Hvem blir ikke glad av en lang weekend i sola? FOTO: ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK

BALLKONTROLL: Sverre Ørn-Evensen hentet inspirasjon fra idretten da han tegnet denne plakaten for HK. FOTO: EVA-LILL BEKKEVAD

» - Ørn-Evensen kjennetegnes ved at han tar i bruk fotomontasje som han har plukket opp fra sovjetisk plakatkunst, sier Moen.

Mens propagandaen i Sovjet og Arbeiderpartiets plakater preges av fysisk sterke menn som bygger landet, viser HKs plakater fra mellomkrigsårene stilige og slanke funksjonærer - menn med hatt og pene damer i drakt - i tråd med fagforbundets målgruppe. Ofte i asymmetriske komposisjoner med store bokstaver som framstår som realistiske visjoner. Det ble skapt et slags idealbilde av en sosialistisk virkelighet som skulle appellere til medlemmene.

- Illustratøren utviklet en egen løkkeskrift som går igjen på plakaten. Og så signerte han ofte med Ørn i et av hjørnene, sier fotoarkivaren.

Plakater, løpesedler og brosjyrer var de viktigste metodene for å spre informasjon på den tida. I dag dominerer digital kommunikasjon og sosi-

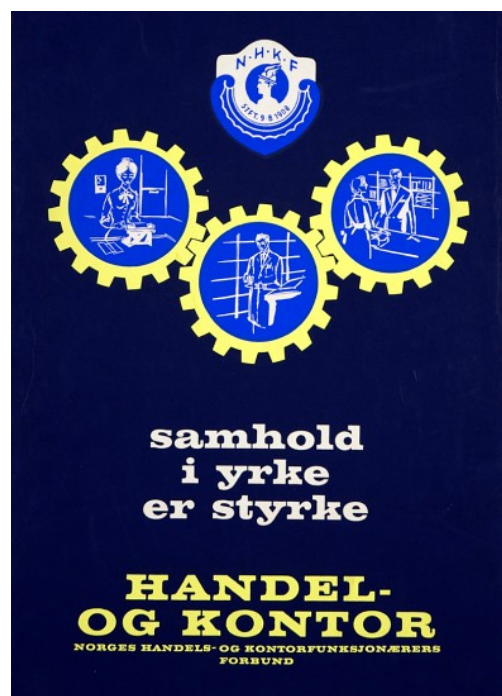
ale medier. At plakatenes storhetstid er over, merker fotoarkivaren spesielt godt ved valg.

- Da vi skulle samle inn plakater i høst, var det nesten ingen å hente inn til arkivet, sier Moen.

Men datidens formspråk er fortsatt populært. Privatpersoner og organisasjoner kontakter Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek og spør etter bilder av de gamle 30-tallsplakatene. Folk liker designet og vil gjerne ha plakaten på veggen.

Også LO er interessert. I disse dager sender arbeidstakerorganisasjonen ut invitasjoner til et utvalg illustratører som får i oppdrag å speile fagbevegelsen anno 2022. Plakatene skal vises i en utstilling på LO-kongressen i vår.

Kilder: Daniela Büchtens «Propaganda Russiske og norske plakater 1920-1939», Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek og Haakon Lies «Håndbok i agitasjon og propaganda».

TANNHJUL I MASKINERIE: Ingen av HK-plakatene i artikkelen er større enn et A4-ark. Det gjelder også denne som verken er datert eller signert. FOTO: ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK

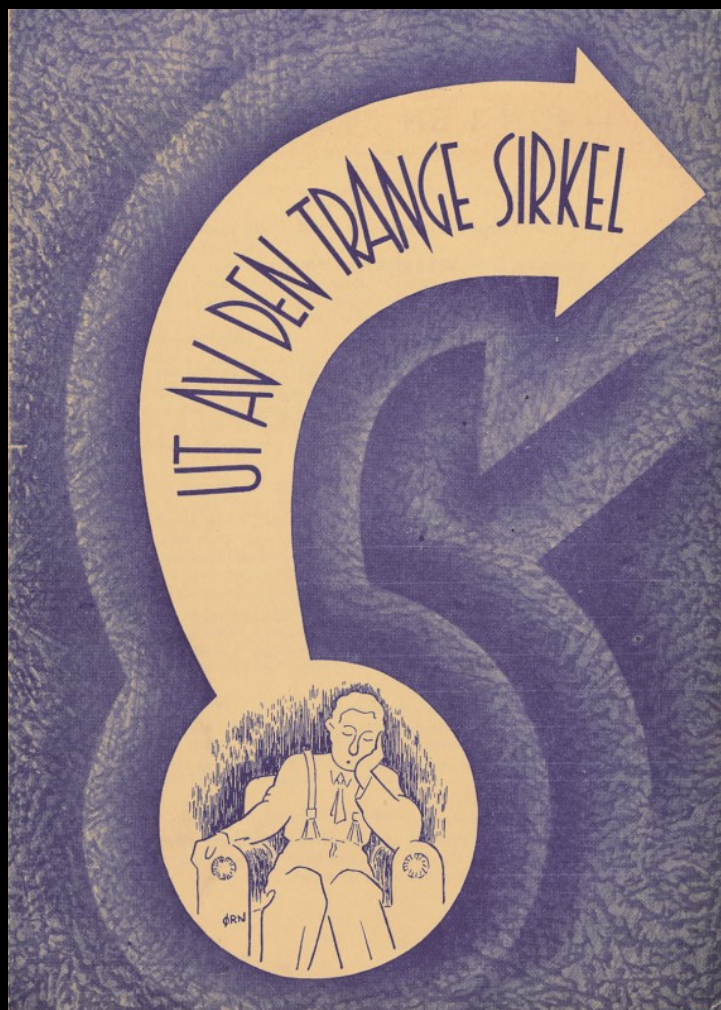

ØRN+E

FUNKSJONÆRER UNDERVEIS

Følg etter

TIDSTYPISK 1948: - Dette et eksempel på fotomontasje hvor Ørn-Evensen har klippet ut et bilde av mennesker og plassert dem på en tegnet vei. Himelen i bakgrunnen er også et foto, sier Sølvi Bennett Moen.

STYRKE I BOKSTAVENE: Styr unna overlesset og kunstferdig skrift. Hold deg til moderne fonter som gir assosiasjoner til betong og stål, forkynnes i Haakon Lies håndbok. Brosjyre fra 1950-tallet.

SLAGKRAFTIG: Bilder og tekst skulle være poengterte og sette ting på spissen, som på denne brosjyren fra 1950-tallet hvor to vakre, unge mennesker møter framtida.

PIRRE NYSGJERRIGHETEN: Her håper HK at slagordet «Er sikringen i orden?» skal få folk til å se nytten av å være organisert.

FRAMTIDSRETTET: Sverre Ørn-Evensen signerte alt med Ørn. Her er forsida til en visjonær 50-talls brosjyre for HK. FOTO: ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK